

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited and the license is stated.

Goda exempel

Att samverka i examensarbete: möjligheter och utmaningar

*Nellie Gertsson¹, Lisa Källström¹, Christine E. Laustsen²
& Adina Strunk³, Högskolan Kristianstad, Fakulteten för ekonomi¹,
Fakulteten för hälsovetenskap², Fakulteten för naturvetenskap³*

Inledning

Att samverka med det omgivande samhället är en av högskolornas lagstadgade uppgifter (SFS 1992:1434, 1 kap. 2§). Samverkan möjliggör ömsesidigt utbyte och att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kan komma samhället till nytta. Högskolan Kristianstads (HKR) strategi för 2021–2025, *Större bidrag till vårt samhälle*, betonar högskolans ambition att bidra till en positiv och hållbar samhällsutveckling (HKR, 2020). Strategin tydliggör också att högskolan ska profilera sig genom hur dess utbildningar utformas och genomförs, med fokus på att ge studenter kunskaper och färdigheter som efterfrågas på framtidens arbetsmarknader. Som ett led i detta blir samverkan med det omgivande samhället i utbildningarna viktigt.

Samverkan i utbildning kan ta sig många olika uttryck (Källström, 2023), där samverkan med en extern part i examensarbete är ett sätt att öppna upp för ömsesidigt lärande (Bjursell et al., 2017). Genom att knyta samman teori och praktik blir det enklare för studenten att förstå hur teori kan ha bäring på verkliga exempel (Berg et al., 2018) och dessutom ökar chanserna för samhällsrelevanta och intressanta examensarbeten (Dutton & Dukerich, 2006). Att se hur kunskap och färdigheter

kommer till nytta bidrar till studentens upplevelse av meningsfullhet, vilket i sin tur kan väcka motivation och engagemang (Vermount & Donche, 2017).

Trots alla fördelar som kommer med att öppna upp för samverkan i examensarbeten så indikerar en enkät som skickades ut på HKR sommaren 2024 att samverkan i samband med uppsatser är en relativt ovanlig företeelse på högskolan. Det finns utbildningar med hög förekomst av samverkan, men majoriteten av de svarande anger obefintlig eller låg förekomst av samverkan i samband med uppsatser¹. Enkäten visar också att den samverkan som finns vanligtvis sker med en lokal eller regional extern part, även om nationell och internationell samverkan förekommer. *När samverkan sker och i vilken omfattning* varierar också stort. Flera svarande anger dessutom att de finner frågan svår att besvara då de är osäkra på hur samverkan struktureras och formaliseras i uppsatserna.

Utifrån att samverkan med extern part i examensarbete verkar vara relativt ovanligt på HKR och att det i flera fall dessutom råder osäkerhet kring hur detta struktureras förefaller det finnas utrymme för utveckling. Detta ”Goda exempel” bygger på projektet ”Samverkan i examensarbeten med extern part – för lärande och relevans!” som genomförts inom ramen för kvalitetshöjande projekt på HKR 2024–2025. Genom att kartlägga hur tre vitt skilda program – Ekonomiprogrammet, programmet Miljöstrateg och Sjuksköterskeprogrammen – samverkar med omgivande samhälle i examensarbete, samt utforska studenternas, handledarnas och de externa parternas upplevelser, skapas en förståelse för möjligheter och utmaningar. Denna kunskap kan i sin tur utgöra en grund för att framåt utveckla mer och bättre samverkan.

Tre goda exempel

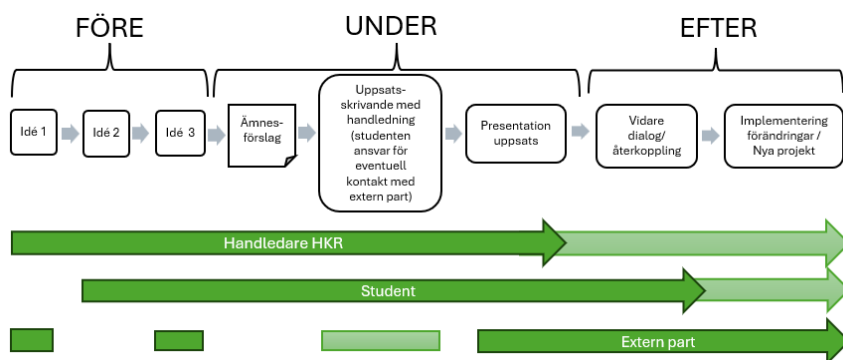
Samverkan i examensarbete sker på olika program på HKR. Vi lyfter här upp tre exempel från vitt skilda program: Ekonomiprogrammet, programmet Miljöstrateg och Sjuksköterskeprogrammen. Exempelen

¹ Enkäten skickades till 43 kursansvariga för examensarbete på HKR, varav 15 svarade.

åskådliggör olikheter men pekar också på likheter mellan programmen. Det är viktigt att betona att det finns variation även inom programmen i hur samverkan bedrivs inom ramen för examensarbete och att vi i denna text lyfter fram några typiska processer och exempel.

Ekonomprogrammet: samverkan för praktiskt relevanta frågeställningar

På Ekonomprogrammet är samverkan i samband med examensarbeten en relativt ovanlig företeelse och endast ett fåtal uppsatser genomförs i samverkan vid varje kurstillfälle. I de fall samverkan sker ligger tyngdpunkten på samverkan *före* uppsatskursen formellt startar (se Figur 1) i syfte att generera praktiskt förankrade frågeställningar och stärka uppsatsens relevans.

Figur 1. Ekonomprogrammet: process för samverkan i uppsatser.

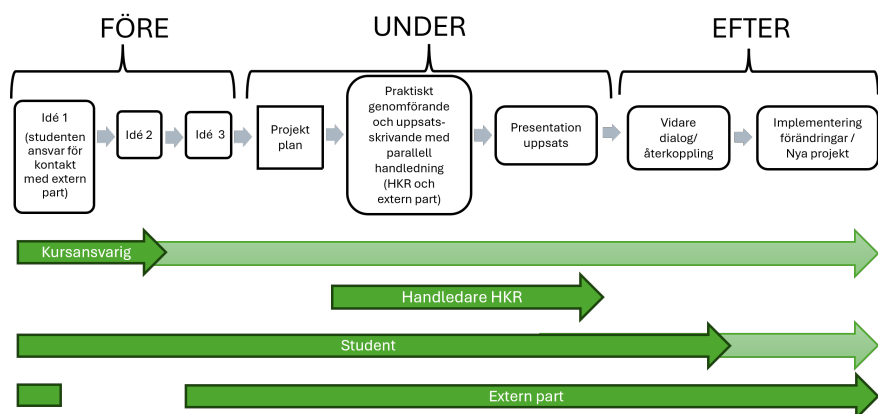
En uppsats i samverkan initieras vanligen av handledaren eller extern part som i dialog tar fram ett tema eller inriktning för en uppsats (idé 1). Handledaren blir sedan ansvarig för att rekrytera studenter till uppsatsen, via en handledarpresentation eller genom direkt dialog med studenter. Studenter och handledare diskuterar och utvecklar uppsatsidén vidare (idé 2). Handledare, studenter och extern part möts sedan för gemensam dialog för att lära känna varandra och skapa samsyn kring uppsatsen. Handledaren bidrar med kunskap om uppsatsprocessen och formella krav, extern part säkerställer den praktiska relevansen och studenterna utgår från sin kunskap från utbildningen och sina intresseområden. I dialog utvecklas uppsatsidén vidare (idé 3), vilken studenterna sedan tar med sig in i uppsatskursen.

När uppsatskursen formellt startar lämnar studenterna, precis som de studenter som inte skriver uppsats i samverkan, in ett uppsatsförslag och blir baserat på det tilldelade en handledare av kursansvarig. Den handledare som varit med att ta fram ämnet blir vanligen även formellt utsedd till handledare. Under uppsatskursen sker samverkan med extern part främst på studenternas initiativ och omfattningen varierar mycket. Kursen avslutas med en populärvetenskaplig muntlig presentation vilken extern part bjuds in till. Detta blir ett tillfälle för återkoppling och dialog där alla tre parter (studenter, handledare och extern part) möts igen. Efter avslutad kurs är det vanligt att studenterna och extern part fortsätter dialogen genom att studenterna till exempel kommer och presenterar sin uppsats i organisationen. Målsättningen är att uppsatsens resultat implementeras eller leder till förändring hos extern part. Det är också vanligt att handledaren och den externa parten fortsätter att hålla kontakten och samverkar i andra sammanhang.

Examinatorn har ingen kontakt med extern part och dess uppdrag förändras inte av att uppsatsen skrivs i samverkan. Kursansvarig involveras inte heller i någon större utsträckning i samverkan utöver att hen tilldelar handledare utifrån önskemål och arrangerar den populärvetenskapliga presentationen på högskolan.

Programmet Miljöstrateg: omfattande samverkan med involverad extern handledare

På programmet Miljöstrateg väljer majoriteten av studenterna att skriva examensarbete i samverkan. Samverkan sker främst *före* och *under* kursen (se Figur 2). Att examensarbetet ska skrivas i samverkan initieras alltid av studenten. Examensarbetskursen presenteras en termin innan kursstart och studenter uppmanas att själva hitta ämne och samverkanspart. På programmets digitala kursyta finns en databank som stöd med kontakter och tips som kursansvarig uppdaterar och samverkansparter hittas via studentens egna nätverk eller databanken.

Figur 2. Programmet Miljöstrategi: process för samverkan i uppsatser.

I samråd med extern part tar studenten fram en första idé (idé 1), som därefter kan diskuteras med kursansvarig för att säkerställa att den uppfyller kursens krav (idé 2). Studenten utvecklar sedan idén vidare med stöd av den externa parten (idé 3) och formulerar en projektplan. Planen lämnas in till examinator senast vid kursstart. När den godkänts tilldelas studenten en handledare från HKR och projektet kan börja. Detta innebär att handledaren inte är aktiv i samverkans inledande fas.

Under skrivandet av examensarbetet får studenten parallell handledning från HKR och extern part. HKR-handledaren säkerställer vetenskaplig grund, relevanta metoder och uppfyllnad av uppsatsens formella krav. Den externa handledaren fokuserar på det praktiska genomförandet och arbetets samhällsrelevans. Det finns ingen etablerad rutin för kommunikation mellan handledarna.

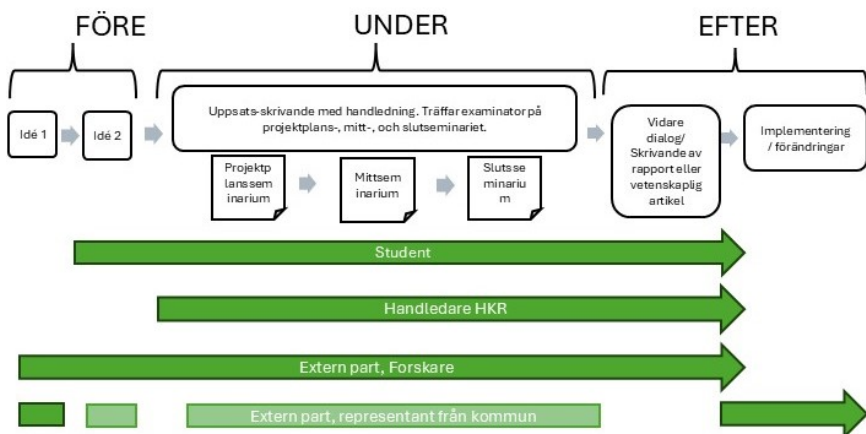
I slutet av kursen genomförs en muntlig presentation med opponering via det digitala mötesverktyget Zoom, där både extern part och representeranter från HKR är välkomna att delta. Utöver att vara ett examinerande moment ger presentationen möjlighet till återkoppling och dialog mellan student, handledare, examinator och övriga deltagare. Efter kursens slut brukar studenten även presentera sitt arbete hos den externa parten, och det händer att resultaten publiceras i sociala medier samt bidrar till förändring eller implementeras i verksamheten.

Examinator har ingen kontakt med extern part förrän vid den muntliga presentationen. Kursansvarig kan däremot involveras i flera skeden: före kursstart (uppdatera databanken), i början av kursen (som bollplank för extern part), under kursens gång (vid eventuella problem) samt i slutet (som moderator vid presentation och opponering).

Sjuksköterskeprogrammen: samverkan inom ramen för pågående forskningsprojekt

På sjuksköterskeprogrammet på grundnivå är det i dagsläget endast ett fåtal studenter som genomför sitt examensarbete i samverkan. Däremot genomför en del studenter, cirka 25 % på sjuksköterskeprogrammen på avancerad nivå, sina examensarbeten i samverkan. Samverkan initieras i huvudsak av forskare på högskolan och kontakten med extern part sker därmed indirekt genom forskarna som i sin tur har kommunala samverkanspartners i sina forskningsprojekt. Detta möjliggörs genom att sjuksköterskeprogrammen samverkar med forskningsplattformen Hälsa i Samverkan där forskare och åtta kommuner har olika forskningsprojekt i samverkan.

Via forskningsplattformen finns det möjlighet att skicka in idéer till examensarbete till en idédatabank (se Figur 3). Här skickar främst forskare in idéer till uppsatser med koppling till pågående forskningsprojekt, men även personer från samverkanskommunerna bidrar utifrån de områden där de ser ett behov av ny kunskap (idé 1). När studenterna börjar spana på område och frågeställning för sin uppsats så introduceras de till idédatabanken av kursansvarig för uppsatskursen. Studenterna och forskaren har sedan en dialog om uppsatsens utformning och vid behov involveras kursansvarig i denna diskussion. Första dialogen utgår från idé 1 där eventuella anpassningar utifrån lärandemål eller egna önskemål kan göras (idé 2). Om praktiskt möjligt blir forskare inom projektet utsedd till handledare eller examinator.

Figur 3. Sjuksköterskeprogrammen: process för samverkan i uppsatser.

Samarbetet med forskningsplattformen är unikt och möjliggör att handledare/forskare/examinator till examensarbeten som skrivs i samverkan tilldelas extra handledningstid för att stötta i frågor kopplat till samverkan. Det finns även stöd i form av en mall för överenskommelse vid examensarbete inom ramen för befintligt forskningsprojekt som tydliggör vad som gäller för insamling och förvaring av data samt publicering av resultat (se Forskningsplattformen Hälsa i Samverkan, 2023). Områden som är relevanta för sjuksköterskestudenter berör ofta området hälsa eller andra känsliga frågor där etisk prövning behövs vid empiriska studier. Detta har i regel redan sökts och godkänts inom de forskningsprojekt som finns inlagda i idédatabanken och därför kan det vara extra fördelaktigt för studenterna att involvera sig i ett befintligt projekt.

Studenterna har ett projektplansseminarium samt mitt- och slutseminarium där samverkan med alla parter kan ske. Under uppsatskursen kan studenter, handledare och extern part, det vill säga forskare eller representanter från kommunerna, därutöver träffas för att ha en dialog om processen och upplägget. Forskarna och representanter från kommunerna kan delta på slutseminariet för att få en populärvetenskaplig presentation och på så sätt ta del av studiens resultat, eller så kan studenterna i efterhand presentera studien ute i kommunerna. Vanligtvis fortsätter samarbetet mellan forskaren och studenterna efter kursens

avslut där en rapport om studien eller en vetenskaplig artikel för publicering i vetenskaplig tidskrift skrivs fram.

Jämförelse: likheter och olikheter mellan de tre programmen

Våra tre exempel på hur samverkan med extern part i examensarbete kan genomföras skiljer sig åt både gällande hur omfattande samverkan är och gällande i vilka delar av uppsatsprocessen samverkan sker. Det blir också tydligt att vem som initierar och ansvarar för samverkan kan variera och att handledare och kursansvariga kan spela olika roller i detta sammanhang. På Ekonomiprogrammet och Sjuksköterskeprogrammen är det tydligt att ansvaret för samverkan och handledning av examensarbetet ligger på högskolans representanter, medan den externa parten ges större utrymme och inflytande på programmet Miljöstrateg, där den externa parten även hänvisas till som en extern handledare. Detta återspeglas också i examensarbetenas bidrag, där miljöstrategerna har ett tydligt fokus på praktisk tillämpning medan ekonomerna och sjuksköterskorna lägger större vikt vid teoretiskt bidrag.

Även om det finns olikheter, så visar våra tre exempel på hur samverkan i examensarbete kan struktureras också på tydliga likheter. Oavsett hur samverkan genomförs så lyser till exempel en önskan om ökad relevans och en vilja att stärka studenternas lärande genom i alla tre exempel. Det blir också tydligt att det är viktigt att samverkan med extern part inleds tidigt, gärna innan uppsatskursen startar, så att uppsatsidén och frågeställningarna kan tas fram tillsammans. Det är även centralt att möjliggöra för den externa parten att ta del av slutresultaten. Gemensamt för de tre exemplen är också vikten av relationer: etablerade relationer med omgivande samhälle används, relationer utvecklas och relationer bibehålls efter avslutat examensarbete.

Studentens, handledarens och den externa partens upplevelser och perspektiv

Studenter, handledare, och externa parter som genomförde examensarbete i samverkan inom de tre program under 2024 har deltagit

i intervjuer eller svarat på en enkät med öppna frågor kring sina upplevelser².

Studenterna uppgav att skrivandet av ett examensarbete i samverkan generellt var roligt och givande, vilket hade en positiv inverkan på deras lärande. De upplevde att kontakten med en extern part som var intresserad av arbetet var en drivkraft och en fördel då den externa parten har praktisk kunskap och engagemang inom området och kan bidra med input från verksamhetens perspektiv. Vissa studenter kände sig dock begränsade av den externa partens önskemål och upplevde svårigheter med att tillgodose krav från både utbildningen och verksamheten. Andra studenter uppgav tvärtom att det faktum att ämnet var utpekat och relevant för en verksamhet ökade deras motivation och engagemang, vilket bidrog positivt till deras lärande. Några studenter uppgav att de hade önskat inbokade möten med extern part under hela processen, med kontinuerliga uppdateringar, för att skapa samsyn och förståelse för den externa partens perspektiv.

Handledarna upplevde också att det var roligt och givande med examensarbete som genomförs i samverkan trots förväntningar på högkvalitativa uppsatser och en del extra möten. Enligt handledarna hade det inte bara en positiv inverkan på studenternas lärande utan också det egna lärandet. De uppgav att studenterna visade på ökat intresse och motivation för examensarbetet samt fördjupad kunskap och förståelse för arbetets praktiska relevans. För handledare innebar samverkan möjligheter att utföra förstudier och analyser samt utveckling av deras professionella nätverk. Handledarna uttryckte viss oro för högre krav och mer arbete samt att kritik av studentarbete kunde påverka samarbetet med extern part negativt.

De externa parterna uppgav att det var roligt, inspirerande och motiverande att arbeta tillsammans med studenter. De upplevde att examensarbete i samverkan bidrog till lärande och ökad kunskap inom verksamheten. De menade samtidigt att det var en utmaning att hitta sin roll i samverkan och uttryckte önskemål om att bli involverade i hela processen. Utmaningar för extern part som forskare uppgavs vara roller

² Totalt inkluderade undersökningen 13 studenter, 9 handledare och 7 externa parter.

och förväntningar vid önskemål om vetenskaplig publikation efter examination. Utmaningar för extern part från externa verksamheter uppgavs vara brist på resurser.

Slutsatser

Vår jämförelse visar att det finns stor variation och flexibilitet i hur samverkan med extern part i examensarbetet kan ske, både gällande när, hur och omfattning. Vi vet sedan tidigare att examensarbeten i samverkan ger möjlighet till ömsesidigt lärande (Bjursell et al., 2017), där studenterna kan få verksamhetsspecifik kunskap och den externa parten får nya insikter utifrån att studenterna applicerat vetenskaplig teori och tagit itu med ett för verksamheten praktiskt problem. Tidigare forskning har även visat att studenternas lärande påverkas positivt utifrån att de får en ökad förståelse för hur teori kan ha bäring på verkliga exempel (Berg et al., 2018) och ökad motivation som kommer av att de kan bidra med insikter till den externa parten (jmf Vermount & Donche, 2017). Dessa styrkor med samverkan i examensarbete blir tydliga även i våra exempel, då samverkan ses som positivt och beskrivs som roligt, givande och lärande av så väl studenter som handledare och extern part oavsett upplägg. Vidare pekar Dutton och Dukerich (2006) på vikten av relationer bortom den egna organisationen för att uppnå intressanta och betydelsefulla forskningsprojekt och på liknande sätt har vi observerat hur relationer med omgivande samhälle bidrar till intressanta och viktiga examensarbeten.

Att det finns möjlighet till samverkan med extern part tycks alltså viktigare än *hur* denna samverkan struktureras och formaliseras. Den stora flexibiliteten gällande upplägg och omfattning av samverkan innebär stora möjligheter att hitta sin egen modell, där vi har identifierat några gemensamma nämnare som genomgående tycks vara viktiga: att relevans står i centrum, att man ser samverkan som relationellt, att samverkan sker tidigt i processen samt att resultatet återkopplas.

Även om examensarbete i samverkan med extern part har många positiva aspekter kan det likaså medföra en del utmaningar, såsom att balansera och tillgodose alla parter intressen. Trots att samverkan kan läggas upp på många olika sätt är det därför viktigt att det finns en tydlighet i de unika fallen och en klar ansvarsfördelning. Nedan

presenteras goda råd till studenter, handledare och externa parter som är på väg att ge sig in i samverkan i samband med ett examensarbete.

Råd för god samverkan

För studenter som planerar att genomföra examensarbete i samverkan är det avgörande att vara ute i god tid för att kunna planera för samverkan och träffa extern part och dra nytta av dess kompetens och kunskap. Studenten bör ta ett aktivt ansvar för sitt arbete och gärna nyttja sitt befintliga kontaktnät, inklusive tidigare kontakter från kurser med Verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Viktiga faktorer för ett framgångsrikt examensarbete i samverkan är en kontinuerlig och öppen dialog där studenten vågar framföra egna idéer och också vågar vara tydlig med vad som kan göras inom ramen för examensarbetet. Efter avslutad kurs bör studenten aktivt marknadsföra sitt examensarbete samt ta vara på kontakterna som skapats under arbetets gång.

För den som planerar att handleda ett examensarbete i samverkan är tydliga riktlinjer och rutiner, liksom en tidig avstämning av mål och förväntningar med alla inblandade parter, viktigt. Gemensamma uppstartsmöten och regelbunden kontakt med extern part rekommenderas. Den vetenskapliga processen och de akademiska kraven står i fokus, något som handledaren bör förmedla tydligt, samtidigt som den externa partens specifika kompetens välkomnas och tas tillvara. Handledaren behöver vara ett stöd för studenterna i relationen med extern part.

I sin tur bör den externa parten säkerställa att examensarbetet är relevant för verksamheten samt bidra till att förväntningar på varandra tydligt förtydligas. Det underlättar för studenterna om den externa parten är lyhörd och flexibel och öppen för att studenterna omformulerar och utvecklar initiala frågeställningar. Som extern part är man ett bollplank för student och handledare vid högskolan, och det underlättar om det finns förståelse för de akademiska kraven på examensarbetet. En enkel sak som att vara tillgänglig och snabb på att besvara e-post är viktigt. Närvaro av extern part vid studentens slutpresentation samt implementering av resultaten i verksamheten lyfter fram värdet av samverkan i examensarbete.

Referenser

- Berg, M., Fors, V., & Willim, R. (2018). *Samverkansformer. Nya vägar för humaniora och samhällsvetenskap*. Studentlitteratur.
- Bjursell, C., Dobers, P. & Ramsten, A-C. (2017). *Samverkansskicklighet. För personlig och organisatorisk utveckling*. Studentlitteratur.
- Dutton, J. E. & Dukerich, J.M. (2006). The relational foundation of research: An underappreciated dimension of interesting research. *The Academy of Management Journal*, 49(1): 21–26.
<https://doi.org/10.5465/AMJ.2006.20785497>
- Forskningsplattformen Hälsa i Samverkan. (2023). *Överenskommelse vid examensarbete inom ramen för ett befintligt forskningsprojekt inom omvårdnad/hälsovetenskap*.
<https://www.hkr.se/globalassets/avdelningar/forskning/forskningsplattformen-halsa/ok-vid-examensarbete-230517.pdf>
- Högskolan Kristianstad. (2020). *Strategi 2021–2025. Större bidrag till vårt samhälle*.
<https://www.hkr.se/globalassets/avdelningar/hogskolekansli/strategi-2021-2025.pdf>
- Högskolelag. (SFS 1992:1434). Utbildningsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434/
- Källström, L. (2023). Låt oss prata relevans och ömsesidigt lärande utan att fastna i ”vi har VFU på alla program”. *Högskolepedagogisk Debatt*, 2023:2, 65–68.
<https://researchportal.hkr.se/sv/publications/l%C3%A5t-oss-prata-relevans-och-%C3%B6msesidigt-l%C3%A4rande-utan-att-fastna-i-v>
- Vermunt, J. & Donche, V. (2017). A learning patterns perspective on student learning in higher education: State of the art and moving forward. *Educational Psychology Review*, 29, 269–299.
<https://doi.org/10.1007/s10648-017-9414-6>